

A prófétálás értelméről – a XXI. század elején*

Jeles ünnepre gyűltünk össze Isten eme szerény hajlékában. Ma 487 esztendeje egy Ágoston-rendi szerzetes 95 pontban összefoglalta a korabeli egyház bírálatát, és kifüggesztette a wittenbergi templom kapujára. A tudós egyetemi tanárt Luther Mártonnak hívták, és a szóban forgó, *“Értekezés a kegyelem erejének védelmében”* című irata szinte hetek alatt, futótűzként terjedt el nyomtatott formában a német nyelvterületen. Az egész nyugati keresztyénséget megrázó, majd megváltoztató eseményt: a reformáció születésnapját ünnepeljük ma, október 31-én mindenütt, ahol protestánsok élnek.

A reformáció a korabeli egyház tanítását és gyakorlatát szándékozott megtisztítani az idők során ráakódott idegen elemektől, s visszaigazítani a forráshoz, a Szentíráshoz. Ezért természetes az, ha a reformáció emléknapján egy bibliai témát feldolgozó irodalmi mű hangzik el a templomban. A XX. századi magyar költészet óriásának, Babits Mihálynak a műve ugyanazt a címet viseli – *Jónás könyve* –, mint az Ószövetség egyik ún. kisprófétájának a könyve, így a következőkben mindkettőről szeretnék szólni.

A Nyugat 1938. szeptemberi számában jelent meg Babits elbeszélő költeménye. A költő egész addigi munkásságát a *poeta doctus* alapállás, a köz dolgában való közvetlen részvétel helyett az erkölcs, a kultúra, az irodalom kérdéseinek elméleti végiggondolása jellemzi. Ausztria német megszállása után – egész Európa s hazája pusztulásának nem alaptalan víziója fényében –, a történelmi helyzet egész saját nézőpontjának, egyben a művész feladatának az átértékelésére készítette. A megszületett mű s az egy évvel később hozzáillesztett *Jónás imája* ugyanakkor a bibliai történet mögé rejtett szellemi önéletrajz, nagyszabású lírai önvallomás is.

Az ótestamentumi Jónás könyve a pogányok számára, a fenyegető ítéleten túl, a megtérés és a

megkegyelmezés lehetőségét hirdeti. Mint a Királyok könyvéből kiderül, Jónás, Amittai fia valószínűleg II. Jeroboám király idejében élt az északi országrészben. Az Úr elhívása szerint az Asszír Birodalom fővárosába, Ninivébe kellett mennie ítéletet hirdetni. Ő azonban “rühellé a próféataságot”, elbátortalanodott, végül pedig ellenszegült Istennek. Egy Tarsis felé tartó hajóra szállt, amelyre az Úr vihart bocsátott. A hajón utazó különböző hitűek mind a maguk Istenéhez fohászkodtak, majd Jónás megvallotta, hogy ő vétkezett. A hajósok engesztelő áldozatként a tengerbe dobták, amely ezáltal megszűnt háborogni.

Isten három napi bűnhődésre készítette Jónást egy cethal gyomrában, vagyis a lélek mélységeiben saját engedetlensége átgondolására. A testi fájdalmak, a pokoljárás próbatétele elhozta a megbánás katarziszát – a költő szavaival: *“Mélységből a magasság/felé kiáltok, káromlok, könyörgök,/ a koporsónak torkából üvöltök”,* majd később: *“Éber figyelmem erős lett a hitben:/ akár-hogy elrejtőzöl, látlak, Isten!/ Rejteztem én is elüled, hiába!/ Utánam jöttél tenger viharába./ Engedetlen szolgálodat meggyötörted,/ magányos gögöm szarvait letörted.”* A negyedik nap eljött a szabadulás: a cet kiköpte Jónást. A próféta megmenekülése, Kálvin szerint, a mi feltámadásunk képe.

Jónás immár teljesítette az Úr parancsát: három napon át prédikált a város különböző részein meg a király palotájánál. Isten végül is nem pusztította el Ninivét, amit viszont Jónás vett rossz néven. Az Úr egy árnyat adó, tökindás bokor növesztésének és gyors elhalásának példázatával figyelmeztette a dacost arra, hogy a bűnbánat egyben meghozza a kegyelmet is. A próféta – akinek szerepébe maga a költő bújt –, a pusztában immár belátta, hogy *“vétkesek közt cinkos, aki néma./ Atyjafiáért számat ad a testvér:/ nincs mód nem menni, ahova te küldtél.”* A záró imában Babits egyfelől a Gazda kezébe tette le életét, másfelől – ezzel összefüggésben –, a Bibliát állította eljövendő költészete kö-

zépontiába. Az addig "elefántcsonttorony"-ban élő poéta ezzel kilépett a társadalmi szerepvállalás színpadára, és – betegsége ellenére -, késszé vált a jóért való, a halálig s azon túl is tartó küzdelemre.

Talán kevésbé közismert, hogy a cethalba zárt s onnét kiszabaduló Jónásban – az Újszövetség szerint -, Jézus előképét fedezhetjük fel: *"Ez a gonosz és parázna nemzedék jelt követel, de nem adatik neki más jel, csak a Jónás próféta jele. Mert ahogyan Jónás három nap és három éjjel volt a hal gyomrában, úgy lesz az Emberfia is a föld belsejében három nap és három éjjel."* (Mt 12:39-40) Ezért is fontos Jónás könyvére figyelni, meg amiért az ezredvég felejthetetlen emlékü prédikátora, Németh Géza így fogalmaz: *"Milliók élnek úgy, mint Jónás a bokor alatt – képernyőkön várva Ninive pusztulását és jaj, vele együtt saját pusztulásukat is. A kivonulók milliói ugyan csökkentik a porondon küzdő torreadorok szurkolóinak számát, ám ugyanakkor távollétük a torreadorokat is felbátorítja az ellenőrizhetetlen játék szabályainak bátrabb felrúgására."*

Babits Mihály hitt a lélekben, mely szereti a világot. Hitt az alkotásban, amelyet a lélek nyelvének tartott, hitt a harmóniában, melyre vágyik a lélek. És hitt a sokak által megkérdőjelezett magyarságában. Gyönyörű gondolatát idézem: *"A magyarságot úgy hordozzuk lelkünkben, mint a mesebeli testvérek hordozták ujjukon a gyűrűt, melyben titkos erejük rejlett, s melyről akárhol is megismerték egymást. A mi magyar gyűrűnk ékkövének minden lapja és éle más-más színben csillog. De mégis csak egyetlen s szétdarabolhatatlan kincs ez, s valamennyien az egész magyarságot hordozzuk magunkban, mert nem is lehetne, hogy az ékkőnek csak egyik lapját vagy életét hordozzuk. Én magamban hordozom Erdélyt is. S az erdélyi író Budapes-*

tet. De mindannyian magunkban hordjuk Petőfi Alföldjét és Mikszáth hegyi réjtjeit is. Minden, ami lélek, egyszerű és oszthatatlan."

Ezen oszthatatlan magyar lélek tája a Délvidék is, képviselője pedig itt áll előttünk. *Banka Gabriella* az 1970-es, 80-as években, az újvidéki magyar színház művésznőjeként, jelentős epizód- és főszerepeket játszott, tehetségét díjakkal ismerték el. Kritikusai többek között kiegyensúlyozottságát, biztonságát és mozgáskultúráját emelték ki. Ha kellett, pályatársaival ekhós szekereken járta a falvakat, tanyákat, hogy oda is elvigye az anyanyelvű szép szót, ahová az másképp nem jutott volna el, ha kellett, más köztársaságban vagy földrészen, fesztiválokön képviselte társulatával a soknemzetiségű országot. Közel másfél évtizede immár a szűkebb hazában él.

A Jónás könyvét Cseri Kálmán ajánlásával jó néhány templomunkban előadta már – köszönjük, hogy ezúttal bennünket is megajándékoz ezzel az élménnyel. Ahogy a budapest-pasaréti lelkipásztor figyelmeztet: *"Ez Ninive: vér, mohóság, erőszak, hazugság, csalás. Ez a város nem tudott Istenről. Nem is sokat hallhattak róla talán, de nem is érdekelte őket. Ninivének is megvoltak az istenei: a szerelem istennője, a szerencse istene, a termékenység istene, a harcnak, az erőszaknak, az öldöklésnek katonás istenei. Ezeket tisztelték, és az élő Istenről nem sokat tudtak. Ugyanúgy mint ma! Nem kell ahhoz kétezerháromszáz évet visszamenni, hogy Ninivével találkozzunk! Ninive itt van: Budapesten, Bukarestben, Moszkvában, Washingtonban és talán még egyikünk-másikunk családi otthonában vagy szívében is."* Kérem, fogadják szeretettel Banka Gabriella művésznő bizonyágtételét.

*Elhangzott az isaszegi református templomban, 2004. október 31-én, Banka Gabriella Babits-estjének bevezetőjeként